

A JANIKOVSZKY SZELLEMI HAGYATÉK – ÁTMENTÉS A JÖVŐNEK

NAGY BALÁZS¹

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

BALÁZS NAGY: ÉVA JANIKOVSZKY'S INTELLECTUAL HERITAGE – SAVING FOR FUTURE

Éva Janikovszky (1926–2003) is an individual authoress of (children's) literature, who could become popular in and across the border against the negativ tendency of the reading habits. She is living in memory of generations. This study will not transvalue or reappraise her life work, that got some recognition of professional and public readers. It would rather take into account the factors which have redounded and redound now to make her intellectual heritage timeless. According to this essay is not quastionable, that mainly the artistical value forms writers' heritage but deathless of intellect is controllated by literal institutions. So this writing is dealing with the publishing house and about translations of Janikovszky's works, about publicising effect of new communitations method, about several adaptation and about using her writings in education. Reviewing this all we can draw the conclusion that saving of individual heritage consists of several components. It supposes a controlled and planned activity, and can not miss the new possibilities created by the changed technical-social enviroment. The work-art of Éva Janikovszky – who has written for everybody, but known as a fremd of child-psyche – is worth to enrich the treasure house of our national culture.

Janikovszky Éva (1926–2003) a magyar (gyermek)irodalom azon sajátos hangú egyénisége, aki határokon innen és túl egyaránt népszerű alkotóvá tudott válni, s az olvasási szokások kedvezőtlen alakulása ellenére is elevenen él a legkülönbözőbb generációk emlékezetében. Jelen tanulmány nem arra törekszik, hogy át-, esetleg újraértékelje a szakma és az olvasóközönség számos elismerését egyaránt kiérdemelt írói munkásságát, sokkal inkább próbálja számba venni azokat a tényezőket, amelyek hozzájárultak és jelenleg is hozzájárulnak, hogy a Janikovszky szellemi hagyaték időtálló legyen. Nem kérdőjelezi meg, hogy az írói örökség alakulásának fő meghatározója az alkotásokban rejlő érték, ám a nagy szellemek maradandóságát nem csak az irodalmiság „önjáró folyamatait” szabályozzák, ezek mellett fontos

¹ Nagy Balázs PhD, főiskolai adjunktus, Nyíregyházi Egyetem Tanítóképző Intézet, Nyíregyháza

szerephez jutnak az irodalmi intézményrendszer céltudatosan formált összetevői. Ily módon a tanulmány szól a műveit a közönség elé táró kiadó jelentőségéről, műveinek fordításairól, az új kommunikációs formák népszerűsítő hatásáról, a különböző adaptációkról és a műveknek az oktatásban való megjelenéséről. Mindezeket áttekintve arra a következtetésre juthatunk, hogy a szellemi örökségek jövőnek való átmentése több összetevőből álló, irányított és tervezett tevékenységsort is feltételez, s nem nélkülözheti a megváltozott technikai-társadalmi környezet teremtette új lehetőségeket. A „mindenkinek író”, ám elsősorban a gyermeki lélek kiváló ismerőjeként számon tartott Janikovszky Éva életműve méltó arra, hogy hosszú időn keresztül gyarapíthassa nemzeti kultúránk kincsestárát.

„Amikor apukám azt mondja, hogy gyere csak ide, kisfiam, beszélni akarok veled, akkor már biztos, hogy baj van. Mert ha nincs baj, akkor nem mondja, hogy beszélni akar velem, hanem mindjárt beszél.” – szól az összetéveszthetetlen humorú, gyakran idézett monológ a *Velem mindig történik valami* című könyvből, mely számos más kedvelt citátum lelőhelye is annak az írónőnek a többi írásával együtt, aki méltán vált a magyar gyermekirodalom egyik legismertebb alakjává. Janikovszky Éva 2016-ban lett volna kilencven éves. Április 23-án nemcsak a könyv és a szerzői jogok világnapját ünnepeljük, hanem az ő születésnapját is. Bár az UNESCO által katalán javaslatra 1995-ben megjelölt világnap nem az írónő születésnapját vette alapul, hanem Shakespeare és Cervantes halálának dátumát, valamint a katalánok védőszentjének, Sárkányölő Szent Györgynek a napját, a magyar olvasók számára mégis szimbolikus tartalmú lehet ez a véletlen egybeesés, s még inkább ráirányíthatja a figyelmet egy igazán sikeres írónőre és időtálló életművére. Az emléknep ugyanis nemcsak a könyvek tiszteletére, hanem az olvasás élményére is felhívja a figyelmet, s ha csupán néhány szóval lehetne jellemezni Janikovszky írásait, az élményszerűség, az élménycentrikusság biztosan köztük volna.

Írásomban számba veszem az életmű időtállóságát befolyásoló tényezőket, nem törekszem azonban műveinek esztétikai elemzésére, s ezáltal munkásságának átértékelésére vagy a kortárs gyermekirodalomban elfoglalt helyének meghatározására. Helyette arra szeretném ráirányítani a figyelmet, hogy a recepciótörténet olyan soktényezős folyamat, amelyre a művek fogadtatásán kívül a nemzetközi irodalomban való jelenlét, az online térben való reprezentáció, az írásoknak a különböző adaptációi vagy az egyes kultuszképző elemek (névadás, pályázatok, emlékvé) jelentős hatással lehetnek. Az életmű ilyen jellegű tudatos gondozása önmagában természetesen nem elégséges feltétele, hogy egy szerző szellemi hagyatéka időtálló legyen, de a Janikovszky-örökség napjainkban tapasztalható jelenléte jól példázza, hogy a nagy szellemek maradandóságát nemcsak az irodalmiság „önjáró folyamatai” szabályozzák. Az információs kori kanonizáció alakulásában egyre nagyobb szerep jut az új kommunikációs formák népszerűsítő hatásának, az egyes művek az oktatásban való felhasználásának vagy adott esetben a szöveggondozói, kiadói munkának. Ennek megfelelően bemutatom a Móra Kiadó ez irányú tevékenységét, szólok az

íróknak a digitális térben való jelenlétéről, műveinek fel-, illetve átdolgozásairól és az életművéhez kapcsolódó tudományos kutatásról.

Generációk nőttek fel könyvein, a műfajilag nehezen definiálható, szerkezetileg laza és egyszerű „életmeséken”, vagy ahogy 2014-ben megjelent kismonográfiájában Komáromi Gabriella fogalmaz: élménybeszéléseken.² Az író nő szövegeiben is követte a felnövekedés egyes fázisait, ami esetenként a címadásban is tükröződik, ahogy a *Már óvodás vagyok* folytatásaként született a *Már iskolás vagyok*. Garcia Marquez szerint kilencéves koráig minden lényeges dolog megtörténik az emberrel, s akkor sem kételkedhetünk a gyermekirodalom jellemformáló erejében, ha szavait nem is szó szerint értjük. S a kisebbeknek szóló mesészerű írások – *Mese a tévémacinak*, *Bertalan és Barnabás*, *A nagy zuhó*, *Cvikkedli* – mellett a kamaszokra számító történetekről – *Az úgy volt...* vagy a folytatásának szánt *A hét bőr* – és a szintén sok kiadást megért lányregényekről – *Szalmaláng*, *Aranyeső* – sem lehet elfelejtkezni. S közben ott vannak a felnőtteknek írott, jórészt publicisztikai szövegek, amelyek nem lettek kevésbé sikeresek a gyermekkönyveknél. A helyenként retorikus, helyenként ironikus, helyenként didaktikus művek részben fontos kordokumentumok is, kérdésfeltevései aktualitása, s írójuknak örök optimizmusa nem köti őket egy-egy szorosabb értelemben vett időszakhoz. *A lemez két oldala*, *a Mosolyogni tessék!*, *az Ájlvájú*, *a Ráadás*, *a De szép ez az élet!* ma is gyakran forgatott írásai.

Bő négy évtized munkássága, s közben számos hazai és külföldi elismerés, köztük a rangos József Attila- és Kossuth-díj. Tudjuk azonban, mindez kevés lenne ahhoz, hogy Janikovszky Éva a női szerzők alkotta „külön mítoszvilág” részévé válhasson, a női írók esetében egyébként is nehezkesebb kanonizációja végbemehessen. Hiszen amint Várnagy Márta *A női irodalom és a feminista irodalomkritika Magyarországon* című tanulmányában rámutat, a női írók pozicionálása több okból is nehézséget jelent.³ Ezek között említendő a külföldi irodalomkritika szellemi áramlatainak megkésettisége, a média negatív közvélemény-formáló hatása, s maguknak az érintett íróknak a témában való megosztottsága is. Várnagy provokatív kijelentése – „Egy hely azonban mindig szabad a női íróknak az irodalmi arcképcsarnokban: a ponyva rózsaszín szekciójában.” – rájátszik egy ellenpéldára is, a Szépírók Társasága által megrendezett *Rózsaszín szemüveg* címet viselő kritikai beszélgetés-sorozatára, mely néhány évvel ezelőtt éppen annak próbált utánajárni, milyen sajátos és szuverén beszédmódokat alakítottak ki a múlt század alkotónői, hogyan lehet olvasni a könyveiket és új szemszögből közelíteni hozzájuk, azaz letéve a „rózsaszín szemüveget”, felépíteni a női irodalmi hagyományt.⁴

Ahogy az említett beszélgetés résztvevői is hálás témára találtak Janikovszky műveiben, halála után tizenhárom évvel is mondhatjuk, hogy a hetvenes-nyolcvanas évek gyermekirodalmának ikonikus szerzője valóban olvasott, ismertsége és

2 Komáromi Gabriella (2014): *Janikovszky Éva – Pályakép mozaikokban*. Móra, Budapest, 152.

3 Várnagy Márta (2011): *A női irodalom és a feminista irodalomkritika Magyarországon*. Letöltés: http://tntefjournal.hu/vol1/iss1/03_varnagyi.pdf (2016. 10. 20.)

4 Menyhért Annának, a sorozat egyik elindítójának 2013-ban jelent meg kötete *Női irodalmi hagyomány* címmel (Napvilág, Budapest).

népszerűsége töretlen, amit lehet magyarázni végtelen humorával, elsősorban a nyelvi formulákban jelentkező iróniával, személyének kedvességével és életbölcsséggel, valamint azzal a sajátos esztétikai formát nyert didaktikával, melyek révén a művek egyszerre szólnak szülők és gyerekek nemzedékéhez.⁵ Kétségtelenül ezek is hozzájárulnak egy alkotó fogadtatásához, de fel kell figyelni arra a recepcióját tudatosan alakító és segítő, mondhatni menedzselő tevékenységre, mely az irodalmi intézményrendszer számos szereplőjét mozgatva tesz azért, hogy írásművészetének értékei megőrződjenek, bekövetkezhessen műveinek szélesebb körű kritikai megközelítése, kiteljesedhessen utóélete. Ily módon Janikovszky szellemi hagyatékának gondozása mintapéldája lehet magas színvonalú életművek megőrzésének és áthagyományozásának.

Ebben a tevékenységben legelőször a Móra Könyvkiadó tudatos munkájáról kell szólni, említve természetesen a családi érintettséget, nevezetesen azt aényt, hogy a kiadó jelenlegi elnök-vezérigazgatója Janikovszky János, az író fia. Másrészt az sem mellékes, hogy a kiadó Janikovszky Éva életműve szempontjából is kiemelt fontosságú, hiszen az író évtizedeket töltött a kezdetben még Ifjúsági Kiadóként működő intézmény lektoraként, majd főszerkesztőjeként. Jelentős élettapasztalattal gazdagodott egy olyan időszakban, amikor a kiadó kénytelen volt politikai, ideológiai célokat is kiszolgálni. „Az ötvenes évek elején sokan kerültek tiltólistára, és ezek a listák lassan íródtak át. De átíródtak. Az enyhülési folyamatban szerepe volt az Ifjúsági Kiadónak is.”⁶ S a magyar gyermekirodalom kétségtelenül profitált abból, hogy sok író számára a megnyilvánulás egyetlen formáját jelentette. Az 1956-ot követő konszolidálódó években a Móra Ferenc nevét felvevő kiadó a hazai és külföldi gyermek- és ifjúsági irodalom egyedüli közvetítője lett, a klasszikus és kortárs alkotásoknak, a gyermekkultúrának hagyományörző és értékteremtő szellemi műhelyévé vált. A 1990-es évektől részvénytársasági formában folytatja munkáját, évente közel 200 címet jelentet meg. Az első könyves élményt nyújtó képeskönyvtől, a gyermekversen, a meseregényen, a kamaszoknak szóló irodalmon túl a felnőtt- és a gyermekirodalom határmezsgyéjén egyensúlyozó renghagyó kötetekig, valamint életműsorozataival minden korosztálynak kínál értékes és érdekes irodalmi alkotásokat. A kiadóban a kollégái által Janikának becézett író 1986-ban nyugdíjba vonult, de nyugalmazott felelős szerkesztőként és igazgatótanácsi tagként haláláig részt vett a Móra Kiadó Rt. munkájában. A kiadó fellendítése, de egyáltalán a rendszerváltozást követően végbemenő privatizációja és megmentése nem kis mértékben a Janikovszky-életmű jövőnek való átmentése érdekében történt, s tevékenységében ez a célkitűzés ma is meghatározónak látszik. Műveinek kiadásait, újrakiadásait számba véve beszédes adat a 2,5 millió eladott példány, s hogy néhány könyve már a 12. kiadásánál tart. Az író születésének 90. évfordulója alkalmából idén egy új könyvvel is gazdagodott a kínálat. A *Zoli tortája* című történet 1967-ben ugyan már megjelent *Az egytagú órs* című novellafüzér részeként, idén tavasszal

5 Trencsényi László (2013): *Gyermekirodalom A-tól Z-ig*. Fapadoskonyv.hu, Budapest. 113.

6 Komáromi Gabriella, i. m., 242.

viszont önálló kötetben látott napvilágot Kárpáti Tibor illusztrálásával. Az év gyermekkönyv-illusztrátorának választott grafikus nevét szintén érdemes megjegyezni, a könyv formájában tavaly ugyancsak először megjelent *A tükör előtt – egy kamasz monológja* című írást is az ő rajzaival adták közre.

A kiadó honlapján jelenleg 86 tétel kapcsolódik Janikovszky Évához, köztük e-könyvek, hangskönyvek, s természetesen az idegen nyelvű kiadások, melyek közül az angol, a német és a francia fordítások itthon is hozzáférhetők. Nemzetközi jelenléte s elismertsége révén nemcsak saját írásainak népszerűsége növekszik, az egész magyar gyermekirodalom megítélésében szerepet játszott s játszik. Műveinek lefordítása az európai nyelvekre már a hatvanas évek végén elkezdődött. A *Ha én felnőttnél volnék* című könyvének egymást követték a francia, a horvát, az eszperantó, majd egy évre rá az angol, az olasz, a spanyol kiadásai, s a folyamatot 1973-ban tetőzte be az NSZK-ban odaítélt Az Év Gyermekkönyve díj. Az elmúlt években Oroszországban, Észtországban, Lengyel- és Csehországban is kiadták könyveit, sőt Ázsiában is népszerűséget vívott ki magának. A japán után a kínai olvasók szintén elkapták a köteteket, így a második kiadásra is szükség volt. Az elmúlt két évben hét művét fordították le kínaira, s művenként 8.000 példányban jelentek meg a gyermekkönyvek. Az összesen 35 nyelven megjelent fordításoknak a forrásszövegekkel való összevetése során Utasi Anikó értekezésében arra is keresi a választ, hogy a Réber László által készített illusztráció hogyan kommunikál az idegen nyelvi közeggel, hogyan alakul a rajz és a textus intermedialis viszonya.⁷ Rajta kívül az író nő monográfusa, Komáromi Gabriella is kitér a „hungarikumok” fordításának nehézségeire.⁸ Ezek átültetésére eltérő megoldásokat láthatunk, hiszen különösen a játékos szóalkotásokban és a szójátékokban a célnyelvi szövegek nem mindig tudják megfelelően interpretálni a forrásnyelvet.

A Janikovszky-művek terjesztése mellett a Móra Kiadó jelentős részt vállal a szellemi örökség ápolásában, a hagyományteremtésben. Ily módon szintén az életmű emlékezetben tartását szolgálják az olyan események, mint a Janikovszky-emlékév meghirdetése 2013-ban halálának a 10., majd idén, születésének a 90. évfordulója alkalmából, s ezekhez kapcsolódóan az életútját és munkásságát bemutató vándorkiállítás, könyv- és filmbemutató, valamint rajz- és meseíró pályázat. A Janikovszky Éva meseíró versenyt az emlékévtől függetlenül is minden évben megrendezi a kiadó és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 2016-ban már 12. alkalommal került rá sor. Legutóbb három korcsoportban összesen 1228 pályamunka érkezett be, ami akkor is óriási szám, ha figyelembe vesszük, hogy pedagógusok, könyvtárosok, szülők is közreműködtek a pályázat sikerében.

Az író nő fiának, a Móra Kiadó elnök-vezérigazgatójának kezdeményezésére alakult meg 2004-ben a Janikovszky Éva Irodalmi Alapítvány, mely a szellemi örökség megőrzésén és továbbvitelén túl feladatának tekinti a felnövekvő nemzedék

7 Utasi Anikó Terézia (2015): *Illusztráció és szöveg intermedialis kapcsolata Janikovszky Éva „gyermek-prózájában”*. Doktori értekezés, Újvidék. Letöltés: http://www.ff.uns.ac.rs/studije/doktorske/uvid_javnosti/AnikoUtasiTeza.pdf (2016. 10. 20.)

8 Komáromi Gabriella, i. m., 172.

irodalmi műveltségének formálását, az olvasás-írás népszerűsítését is. Az alapítvány a Janikovszky Éva-díj létrehozásával és annak kétévente történő adományozásával olyan alkotókat kíván jutalmazni, akik a felnőtt és a felnövekvő nemzedék együttélésének helyzeteit, történéseit életszerűen, hitelesen és humánusan ábrázolják. A díjat eddig többek között olyan írók kapták, mint Marék Veronika, Lackfi János és Nógrádi Gábor. Az író emlékének és hagyatékának méltó megőrzéseképpen az alapítvány emléktáblát helyezett el az író budapesti lakóházán, a VII. kerületi Bajza utcában, ahol Janikovszky Éva 48 éven át lakott, s Erzsébetváros díszpolgárává is választották. Lakóházában egy Janikovszky-emlékszoba létrehozása is tervben van. Emléktábla a szegedi szülőház falán is található, s jelenleg az országban nevét viseli két általános iskola, egy óvoda, egy kollégium, egy iskolai könyvtár és egy művelődési központ. A Szegeden róla elnevezett kollégium előtt 2010-ben avatták fel mellszobrát, ezenkívül egy bronz mellszobra van még Kőbányán, ami 2012-ben épp az eltűnése okán kapott visszhangot, de az ellopott szobrot egy év múlva gyűjtésből pótolták.

Az újmédiának köszönhetően új utak nyíltak az értelmezői és a kritikai tevékenység előtt is, az internet és a mobil kommunikációs eszközök által meghatározott újmédia változásokat eredményezett az irodalomszervezésben, az irodalmi intézmények és műhelyek létmódjában. Nemcsak az újmedialitás közlésmódjainak alakulására gyakorolnak nagy hatást a tradíciók, szintén megfigyelhető az újmédiának az offline irodalomra való visszahatása, ami például tetten érhető a nyomtatott művek recepciójának online eszközökkel való támogatásában. Ezekkel a változásokkal a Janikovszky-életmű gondozói is számolnak, tudván, hogy egy életmű áthagyományozása ma már nem képzelhető el online eszközök támogatása nélkül, még ha olyan szerzőkről van is szó, akiknek munkásságát nem érintette a digitális közeg térnyerése. Beszédés, hogy a már említett alapítvány által elindított írói honlapon Janikovszky Éva legendás Mercedes írógépe ragadja meg először a tekintetünket, s eszünkbe jutnak az írásművek szubsztanciális jellemzői, talán még a betűszagot is érezzük, s a mellette lévő kézjegy is az írás és az olvasás magasztosságát közvetíti. A honlap menüjét böngészve viszont rádöbbenünk, hogy a digitális tartalmak térnyerése átformálja a könyvekhez való viszonyt, s a művekkel való találkozás új útjait nyitja meg. Ezt jelzik például Janikovszky Éva hangoskönyv formájában napvilágot látott írásai, vagy műveinek e-könyvben megjelenő változatai. S részletesebb bemutatását nélkülözve ezen a helyen teszek említést egy szintén modern eszközről, a nemrég megjelent mesetabletről. A BOOKR Kids néven futó eszköz applikációját a Móra Kiadó együttműködésével fejlesztették ki, így nem is kérdés, hogy a történetmesélés új, interaktív formáját adó egyfajta „élő mesekönyvnek” Janikovszky-írások is részeivé váltak. Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mennyire működnek a klasszikusok a digitális térben, illetve mennyire segíti mindez az olvasásgyakorlást és a szövegek befogadását, nem ennek az írásnak a feladata, de hogy a Janikovszky-életmű életben tartásához ez is hozzájárul, az kétségtelen.

Az új kommunikációs formák, illetve közlésmódok sorában kell szólni az író nő facebook-oldaláról, ami napjainkban szintén nélkülözhetetlen része a reprezentációnak. A legnépszerűbb közösségi oldalon 2009 óta jelen lévő író nő kedvelőinek száma nemrég lépte át az ötezret, s a vele kapcsolatos beszélgetések, megemlékezések, események és pályázatok mellett az alapítvány és a kiadó híreiről, valamint műveinek recepciójáról is értesülhetünk. A Youtube nevű videomegosztó is részt vállal az „arculatépítésből”, Janikovszky Éva nevére keresve több mint 2000 találatot kapunk, de természetesen ezeknek csak egy töredéke áll közvetlen kapcsolatban az író nő munkásságával. A művei alapján készült hangoskönyvek és szövegválogatások, valamint az ezeknek különböző formában való előadásai mellett külön figyelmet érdemel a találatok között elsőként megjelenő film, mely számos jellegzetes életképet, valamint interjúkat felhasználva 21 percben mutatja be az életútját.⁹ A virtuális térben való jelenlétét elemezve ki kell emelni, hogy a vele, illetve műveinek utóéletével kapcsolatos hírek gyakorta megjelennek online irodalmi folyóiratok és más irodalommal kapcsolatos weblapok anyagai között. A konyvesblog.hu a 2016-os évforduló kapcsán ajánlotta kilenc könyvét, de találunk ehhez kapcsolódó írásokat a literán, a barkaonline-on, a kulter.hu-n, a kortarsonline-on.

Janikovszky műveinek ismertségét kétségtelenül növelték a különböző adaptációk, köztük színpadi változatok, bábszínházi előadások és televíziós munkák. Írásainak a képernyőn való megjelenése egy kivételtől eltekintve már életében megtörtént. S nem csupán a szó szoros értelmében vett adaptációkról beszélhetünk, az író nő a '70-es, '80-as évek olyan ismert televíziós műsorainak a forgatókönyvírójaként is letette a névjegyét, mint a *Családi kör* vagy a *Cimbora*, s több tévéjátékot is jegyez. Természetesen korábban nyomtatásban megjelent művei is alapjává váltak televíziós megjelenéseknek. A *Málnaszörp és szalmaszálból Égigérő fű* címen 1979-ben játékfilm készült, amit többen még ma is gyermekkoruk kedvenc filmjeként emlegetnek. Az *Akár hiszed, akár nem* és a *Felelj szépen, ha kérdeznek!* egy-egy rajzfilm alapjául szolgált. A *Velem mindig történik valami* epizódjai 2003-ban egy ifjúsági filmsorozatot ihlettek, de például a felnőtt-gyermek alapvetően konfliktusokból szövődő kapcsolatát bemutató, 1974-es *Kire ütött ez a gyerek* később ötletet adott egy tévéjáték, egy rajzfilm, majd az író nő halála után egy tévéfilm elkészítéséhez is.

Nem kevésbé voltak sikeresek a Janikovszky-művek színpadi változatai sem. Ezek sorában először kell szólnunk a különböző bábszínházak előadásiról, s az olyan darabokról, mint az *Akár hiszed, akár nem*, a *Bertalan és Barnabás* vagy a *Kire ütött ez a gyerek?* A bábelőadások mellett több színház és közösségi ház színpadán mutattak be teljesen vagy részben Janikovszky írások alapján született játékokat, *Móka Miki és barátai* vagy a *Trallala és Lallala, avagy most én jövök*. A Karinthy Színházban néhány éve bemutatott zenés interaktív játék Janikovszky Éva két művét, a *Kire ütött ez a gyerek?* és a *Ha én felnőtt volnék* című szövegeket használta fel, s

9 Móra Könyvkiadó: *Film Janikovszky Éva életútjáról*. Letöltés: <https://www.youtube.com/watch?v=5ZCeIDgW95Q> (2017. 05. 20.)

egyszerre szóló gyermek és felnőtt nézőkhöz. A Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban 2015-ben volt az *Égigérő fű* című darab ősbemutatója. A mesemusicalként színre vitt regény, illetve forgatókönyv fülbemászó zenéje, látványos táncai, valamint ötletes jelmezei és díszletei révén kicsik és nagyok számára egyaránt emlékezetes élményt nyújtott. Ugyanez a történet az idei Janikovszky-évforduló, illetve emléknap kapcsán a Pesti Magyar Színházban is látható volt kétrészes mesejáték formájában. S ugyanehhez a színházhoz kapcsolódóan nem hagyható ki a színpadi adaptációkat számba véve egy különös darab, a szórakoztató „képzeletszínházként” definiált *A lemez két újabb oldala* című előadás. A címbeli lemez két oldalán az első és a második felvonásban is egy-egy női és férfi szereplő tolmácsolja Janikovszky humorral, öniróniával és étellel teli gondolatait. Az ősbemutató egyébként 2013-ban a Katona József Színházban volt, s kiemelkedő sikere nyomán született meg a továbbjátszás gondolata. Az abszolút szórakoztató színházi előadás nem pusztán fanyar humora miatt ragadja magával a nézőt. Már Komáromi megálapítja, hogy ezek az írások, pontosabban monológok arra születtek, hogy előadják őket. Mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy „csaknem valamennyi könyvtári példány tele van ceruzás jelölésekkel, úgymond rendezői utasításokkal.”¹⁰

A kánonépítésnek talán a leglényegesebb összetevőjét hagytam utoljára, annak a vizsgálatát, milyen mértékben van jelen Janikovszky Éva napjaink oktatásának különböző szintjein. A közoktatással kapcsolatban elmondható, hogy több általános iskolai tanmenetben szerepelnek Janikovszky-művek, alsó és felső tagozaton egyaránt használják írásait, főként a nyári kötelező vagy ajánlott irodalom részeként. S így természetesen nem véletlen, hogy sok felsőoktatási intézményben a leendő pedagógusok is megismerkednek a Janikovszky-szövegek jellegzetességeivel. Főként a tanítóképzésben és az óvóképzésben vannak jelen gyermek- és ifjúsági irodalom néven azok a tantárgyak, amelyek keretein belül foglalkoznak a hallgatók a gyermekepika műfajaival vagy a meseregényekkel, s ezek megközelítésére kiváló példákat kínálnak az írók alkotásai. A *Fejezetek a gyermekirodalomból*¹¹ című, néhány éve megjelent korszerű szakirodalom is felveszi válogatásába Janikovszky Éva nevét. További kutatások alapját képezhető tanulmány viszonylag kevés jelent meg írásművészetével kapcsolatban, holott érdemes lenne szakmai szempontok szerint is közelíteni az életműhöz. Ebben a tekintetben legjelentősebb a már említett szerző, Komáromi Gabriella 2014-es kismonográfiája, melynek címe *Janikovszky Éva – Pályakép mozaikokban*. A szerzőnek megjelenés előtt álló kötete Janikovszky Éva és az illusztrátor Réber László közös munkásságát mutatja majd be. Utasi Anikó munkája, a tavaly elkészült, egyelőre csak doktori értekezés formájában olvasható anyag illusztráció és szöveg intermedialis kapcsolatát kutatja Janikovszky Éva „gyermekprójában”.

10 Komáromi Gabriella, i. m., 268.

11 Bárdos József – Galuska László Pál (2013): *Fejezetek a gyermekirodalomból*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy jó értelemben vett Janikovszky-kultusz épül. A jövőre vonatkozóan több konkrét terv is van, mint például a Janikovszky Gyermekszínház, vagy egy egész alakos köztéri szobor és egy „mese-park”, s akadnak még csak körvonalazódó elképzelések, amelyek valóra válva ugyanúgy hozzájárulhatnak az életmű jövőnek való átmentéséhez. A szövegek nem egyedüli letéteményesei a kanonizációs folyamatoknak, mondhatnám nem elégséges feltételei. Egy sikeres életmű is igényli az utógondozást, a szellemi hagyaték tudatos és tervezett ápolását, enélkül jelentős értékek is a feledés homályába veszhetnek. Az időtálló ságnak az is meghatározó tényezője, hányszor látnak napvilágot az életmű egyes darabjai magyar és idegen nyelveken, milyen új formákban (pl. e-könyv) kerülnek az olvasó elé, a jövőnek való „átmentés” él-e a digitális közegben kulcsfogalomá előlépett „mentés, átmentés ill. mentés másként” különböző lehetőségeivel, azaz részt vállalnak-e az írói, a kiadói és a közösségi oldalak a szellemi örökség megőrzésében. A film s a színház nyelvén megszólaló adaptációk szintén fontos szerephez jutnak ebben a vonatkozásban, s ugyanennyire meghatározó, hogy az oktatási rendszer egyes szintjein hogyan van jelen a szerző. A Janikovszky-életmű esetében jól megfigyelhető, hogy népszerűségét jelentős mértékben gazdagítják az említett kultusképző elemek, melyek természetesen csak a szövegek esztétikai értékével kölcsönhatásban lehetnek biztosítékai a maradandóságnak.

IRODALOM

- Bárdos József – Galuska László Pál (2013): *Fejezetek a gyermekirodalomból*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.
- Komáromi Gabriella (2014): *Janikovszky Éva – Pályakép mozaikokban*. Móra, Budapest.
- Trencsényi László (2013): *Gyermekirodalom A-tól Z-ig*. Fapadoskonyv.hu, Budapest.
- Utasi Anikó Terézia (2015): *Illusztráció és szöveg intermediális kapcsolata Janikovszky Éva „gyermekprójájában”*. Doktori értekezés, Újvidék. Letöltés: http://www.ff.uns.ac.rs/studije/doktorske/uvid_javnosti/AnikoUtasiTeza.pdf (2016. 10. 20.)
- Várnagy Márta (2011): *A női irodalom és a feminista irodalomkritika Magyarországon*. Letöltés: http://tntefjournal.hu/vol1/iss1/03_varnagi.pdf (2016. 10. 20.)